

وزارت جهاد کشاورزی

سازمان دامپزشکی کشور

Iran veterinary organization

جمهوری اسلامی ایران

ضوابط و شیوه

پیشگیری و کنترل هاری در حیوانات

The Rules and Procedures on
Prevention and Control Measures of
Rabies in Animals

آدرس: تهران، خیابان ولیعصر، دوراهی یوسف آباد، ابتدای خیابان
سیدجمال الدین اسدآبادی، ساختمان سازمان دامپزشکی کشور

تلفن: ۳-۸۸۹۵۳۴۰۰

دورنویس: ۸۸۹۵۷۲۵۲

وبگاه: [https:// ivo.ir](https://ivo.ir)

NVR:
403/00/IVO
First Version
.....2024

مقررات ملی دامپزشکی
403/00/IVO
..... ماه ۱۴۰۳

شناسنامه

عنوان فارسی	ضوابط و شیوه پیشگیری و کنترل هاری در حیوانات	
عنوان انگلیسی	<i>The Rules and Procedures on Prevention and Control Measures of Rabies in Animals</i>	
کد	403/00/IVO	تاریخ شروع اجرا: ۱۴۰۳/۰۰/۰۰

شماره و تاریخ ویرایش	-
شرح مختصر تغییرات	-

استناد قانونی	* ماده (۳) و (۵) قانون سازمان دامپزشکی کشور مصوب سال ۱۳۵۰ * مواد (۳) و (۵) آئین نامه مبارزه با بیماری‌های دامی و جلوگیری از سرایت و انتشار آنها به شماره ۱۳۹۱/۰۶/۲۹ هـ در مورخ ۴۵۹۴۹ ت /۱۲۸۱۰۲ (مصوب هیئت محترم وزیران)
متن مستند قانونی	ماده ۳ - سازمان موظف است ضمن اطلاع رسانی فهرست عمومی بیماری‌های دامی، سیاست مبارزه با هر یک از بیماری‌های دامی را با توجه به وضعیت آن بیماری در کشور و ضوابط و مقررات سازمان جهانی بهداشت حیوانات، به صورت سالیانه تعیین، اعلام و اجرا نماید. ماده ۵ - رعایت شیوه نامه‌های سازمان درباره مراقبت و مبارزه با بیماری‌های دامی از جمله گزارش وقوع بیماری، شرایط انجام تلقیحات و معالجات دامی، عملیات بهداشتی و قرنطینه‌ای، نمونه برداری، آزمایش‌های غربالگری و معدوم سازی برای اشخاص حقیقی یا حقوقی که به نحوی در امور «کنترل، پیشگیری، تشخیص و درمان بیماری‌های دام و سایر فعالیت‌های مرتبط»، «تولید، پرورش، نگهداری، توزیع، حمل و نقل، عرضه و فروش دام و سایر فعالیت‌های مرتبط» و «استحصالی، جمع‌آوری، نگهداری، فراوری، بسته‌بندی، توزیع، عرضه، حمل و نقل خوراک دام و فرآورده‌های با منشأ دامی و سایر فعالیت‌های مرتبط» فعالیت می‌نمایند، الزامی است.

تدوین کننده	دفتر بهداشت و مدیریت بیماری‌های دامی
تصویب کننده	کارگروه بررسی و تطبیق مقررات ملی دامپزشکی (جلسه مورخ ۱۴۰۳/۰۰/۰۰)
تصویب کننده نهایی	کمیسیون ملی مقررات سازمان دامپزشکی کشور (جلسه مورخ ۱۴۰۳/۰۰/۰۰)

فهرست

صفحه	عنوان
۱	دیباچه
۱	هدف
۱	تعاریف واژه ها و اصطلاحات
۱	دامنه کاربرد
۱	مسئولیت اجراء
۱	استناد قانونی
۱	ساختار اداری
۳	مراحل و ضوابط اجرایی
۳	واکسیناسیون
۴	تشخیص بیماری
۴	نمونه برداری
۵	قرنطینه و امنیت زیستی
۶	معدوم سازی دام مبتلا به هاری و نحوه پرداخت غرامت به دامداران
۶	آموزش و ترویج
۶	نحوه ارزیابی و نظارت

دیباچه

«ضوابط و شیوه پیشگیری و کنترل هاری در حیوانات» در فروردین ماه سال ۱۴۰۳ توسط دفتر بهداشت و مدیریت بیماریهای دامی پیشنهاد و در ..... جلسه کارگروه بررسی و تطبیق مقررات ملی دامپزشکی در تاریخ ۱۴۰۳/۰۰/۰۰ و سپس ..... جلسه کمیسیون ملی مقررات سازمان دامپزشکی کشور در تاریخ ۱۴۰۳/۰۰/۰۰ به تصویب رسید.

ماده (۱) هدف

تعیین ضوابط و شیوه پیشگیری و کنترل هاری در حیوانات (سگ‌های صاحبدار و سایر دامهای اهلی کشور)

ماده (۲) واژه ها و اصطلاحات:

در این دستورالعمل واژه ها و اصطلاحات با تعاریف زیر به کار می روند:

- ۲-۱. سازمان: سازمان دامپزشکی کشور
- ۲-۲. اداره کل: اداره کل دامپزشکی استان
- ۲-۳. اداره: اداره دامپزشکی شهرستان
- ۲-۴. بیماری: هاری
- ۲-۵. حیوان حساس: به کلیه حیواناتی که مستعد آلوده شدن به ویروس هاری بوده و در صورت ابتلا علایم بیماری را از خود نشان دهند، اطلاق می گردد.
- ۲-۶. حیوان هار: به هر حیوانی که با تأیید آزمایشگاه های مجاز تشخیص هاری، هار تشخیص داده شود، اطلاق می گردد.
- ۲-۷. حیوان مشکوک یا مظنون: کلیه حیوانات حساس به هاری که دارای علایم زیر باشند مشکوک به هاری تلقی می شوند:
  - ۲-۷-۱. وجود جراحات پوستی ناشی از گزش حیوان.
  - ۲-۷-۲. علایم عصبی به هر شکل.
  - ۲-۷-۳. فلجی اندام های حرکتی یا فلجی ناحیه حلق که معمولاً با عدم توانایی دام در بلع غذا و آشامیدن همراه است.
  - ۲-۷-۴. حمله و گزش یا گوشه گیری و ترس غیر معمول (در خصوص گوشتخواران).
  - ۲-۷-۵. ریزش غیر معمول بزاق (سیلان بزاق).
- ۲-۸. هارگزیده: به هر حیوانی که توسط حیوان هار یا حیوان مشکوک خراش برداشته و یا مجروح شده باشد، اطلاق می گردد.
- ۲-۹. نشخوار کنندگان اهلی: گاو، گاومیش، گوسفند و بز و شتر در سنین مختلف.
- ۲-۱۰. تک سمی های اهلی: اسب، قاطر و الاغ در سنین مختلف.
- ۲-۱۱. گوشتخواران اهلی: سگ، گربه در سنین مختلف.
- ۲-۱۲. حیوان صاحب دار: کلیه حیوانات حساس که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی نگهداری شده و یا پرورش داده می شوند.
- ۲-۱۳. شناسنامه بهداشتی: به برگه و یا دفترچه حاوی مشخصات حیوان که اقدامات بهداشتی، پیشگیری و درمان در آن درج می شود اطلاق می گردد.
- ۲-۱۴. ایمن سازی: مایه کوبی دام در برابر عوامل بیماریزای عفونی.
- ۲-۱۵. حیوان پرسه زن: به کلیه گوشتخواران بدون صاحب و آزاد در معابر و محل سکونت انسان، اطلاق می گردد.
- ۲-۱۶. واحد اپیدمیولوژیک: مجموعه ای از دام های موجود در یک مکان جغرافیایی تعریف شده نظیر روستا یا دامداری که در تماس مستقیم با همدیگر بوده و به راحتی امکان انتقال بیماری بین آنها وجود دارد.
- ۲-۱۷. مراقبت: اعمال برنامه های مبارزه با هاری از طریق مراجعه به واحدهای اپیدمیولوژیک به منظور واکسیناسیون، نمونه برداری و یا هرگونه روش مبارزه با بیماری در حیوانات واحدهای اپیدمیولوژیک مذکور میباشد.
- ۲-۱۸. آزمایشگاه مرجع: آزمایشگاهی که به عنوان مرجع نهایی مورد تأیید سازمان برای تشخیص بیماری می باشد.
- ۲-۱۹. نمونه مرضی: نمونه هایی که از دام به منظور تشخیص یا تأیید تشخیص بیماری و انجام مطالعات اپیدمیولوژیکی بیماری برداشت می شود.

۲۰-۲. ضدعفونی: استعمال مواد ضدعفونی کننده اختصاصی مؤثر بر روی عامل بیماری و یا سوزاندن محوطه و جایگاه دام به وسیله شعله‌افکن و یا روش‌های دیگری که برای از بین بردن عامل بیماری انجام می‌گیرد.

۲۱-۲. کانون: بروز و یا تشخیص یک مورد بیماری در یک واحد اپیدمیولوژیک در یک مقطع زمانی به عنوان یک کانون محسوب می‌گردد.

۲۲-۲. مبارزه: اقدامات همه‌جانبه در راستای بهداشت و مدیریت بیماری هاری

۲۳-۲. منطقه حفاظت شده: محدوده معین و مشخص جغرافیایی که عملیات مبارزه در آن محدوده، مطابق با دستورالعمل و ضوابط ابلاغی سازمان انجام می‌گیرد.

۲۴-۲. قرنطینه: به مجموعه اقداماتی که در رابطه با جداسازی و محصور نمودن حیوان مشکوک به هاری برای مدت معینی در مکانی مجزا از سایر دامها، صورت می‌پذیرد، اطلاق می‌گردد.

ماده (۳) دامنه کاربرد

این مقررات برای پیشگیری و کنترل هاری در جمعیت سگ‌های صاحب‌دار و سایر دامها از قبیل گاو، گاو میش، شتر، گوسفند، بز، اسب، قاطر و الاغ در سراسر کشور کاربرد دارد.

ماده (۴) مسئولیت اجراء

۱-۴. دفتر بهداشت و مدیریت بیماری های دامی مسئول سیاست گذاری و برنامه ریزی برای اجرا و نیز نظارت بر حسن اجرای این مقررات در استان ها می باشد.

۲-۴. مرکز ملی تشخیص، آزمایشگاه های مرجع و مطالعات کاربردی سازمان مسئول اجرا و نیز نظارت بر حسن اجرای آزمایشات تشخیص هاری در استان ها می باشد.

۳-۴. اداره کل دامپزشکی استان مسئول اجرا و نیز نظارت بر حسن اجرای این مقررات در سطح استان مربوط می باشد.

۴-۴. اداره دامپزشکی شهرستان مسئول انجام عملیات مربوط به پیشگیری و کنترل هاری در سطح شهرستان مربوط می باشد.

ماده (۵) استناد قانونی

۱-۵. ماده (۳) و (۵) قانون سازمان دامپزشکی کشور (مصوب ۱۳۵۰)

۲-۵. ماده (۳) و (۵) آئین نامه مبارزه با بیماری‌های دامی و جلوگیری از سرایت و انتشار آنها به شماره ۱۲۸۱۰۲/ت ۴۵۹۴۹ هـ در مورخ ۱۳۹۱/۰۶/۲۹ (مصوب ۱۳۹۲)

ماده (۶) ساختار اداری

۱-۶. کمیته فنی اداره کل دامپزشکی استان:

کمیته فنی اداره کل دامپزشکی استان با ترکیب زیر تشکیل می‌شود:

- مدیرکل دامپزشکی استان (رئیس کمیته)
- معاون سلامت (دبیر کمیته)
- رئیس اداره بهداشت و مدیریت بیماری های دامی
- رئیس / روسای اداره بهداشت و مدیریت بیماری های طیور / آبزیان
- رئیس / روسای اداره نظارت بر بهداشت عمومی و مواد غذایی / قرنطینه
- رئیس اداره تشخیص و درمان
- رئیس آزمایشگاه اداره کل

تبصره (۱) جلسات کمیته فنی با حضور حداقل ۵ نفر از اعضاء که رئیس کمیته جزء آنان باشد، رسمیت می یابد و مصوبات آن با رأی اکثریت مطلق عده حاضران معتبر است.

تبصره (۲) حضور شخص مدیرکل و معاون سلامت اداره کل دامپزشکی استان در تمام جلسات الزامی می باشد و تعیین نماینده ایشان برای حضور در جلسات کمیته فنی مجاز نیست.

تبصره (۳) رئیس کمیته می تواند در صورت نیاز، از سایر کارشناسان اداره کل و نیز صاحبان نظران، نخبگان و اعضای هیات علمی دانشگاه ها و موسسات تحقیقاتی استان برای شرکت در جلسه حسب موضوع مورد بررسی (بدون حق رای) دعوت نماید.

۶-۲. اکیپ مبارزه با هاری شهرستان

۶-۲-۱. برای انجام عملیات پیشگیری و کنترل هاری در شهرستان اکیپ مبارزه با هاری شهرستان مشتمل بر حداقل یک واکسیناتور آموزش دیده در خصوص هاری، می باشد.

۶-۲-۲. این اکیپ می تواند انجام سایر عملیات پیشگیری و کنترل و یا انجام سایر وظایف اداره دامپزشکی شهرستان را نیز برعهده بگیرد.

ماده (۷) مراحل و ضوابط اجرائی

اداره کل دامپزشکی استان موظف است با بهره گیری از روش های ایمن سازی دام های واجد شرایط، اعمال مقررات بهداشتی، قرنطینه ای و امنیت زیستی و معدوم سازی دامهای مبتلا به هاری، به روش زیر از هاری، پیشگیری و آن را کنترل نماید.

۷-۱. واکسیناسیون:

۷-۱-۱. پوشش واکسیناسیون در جمعیت سگ های گله و نگهبان:

۷-۱-۱-۱. اکیپ های مبارزه با هاری باید نسبت به واکسیناسیون جمعیت سگ های صاحبدار اقدام نمایند به گونه ای که هر سگ صاحبدار هر ساله، علیه هاری مورد واکسیناسیون قرار گیرد و واکسیناسیون سگ های گله و نگهبان به ترتیب اولویت های زیر بایستی انجام پذیرد:

۷-۱-۱-۱-۱. واکسیناسیون تمامی سگ های موجود در کانون بیماری.

۷-۱-۱-۱-۲. کانونهای بیماری ثبت شده در سال های قبل.

۷-۱-۱-۱-۳. مناطق مجاور با حیات وحش که احتمال تقابل و تماس بین دام و گونه های وحشی بالا است.

۷-۱-۱-۱-۴. سایر واحدهای اپیدمیولوژیک واجد سگ های صاحبدار تا رسیدن به سقف پیش بینی سالانه.

تبصره ۱: واکسیناسیون سگ های خانگی (PET) توسط بخش خصوصی صورت میگیرد.

تبصره ۲: واکسیناسیون سگ های پناهگاه ها که تابع دستورالعمل کنترل جمعیت سگ های پر سه زن وزارت کشور می باشد بعهده سازمان شهرداریها و دهیاریهای وزارت کشور بوده و با همکاری دامپزشکی دولتی و بخش خصوصی انجام میشود.

۷-۱-۲. واکسیناسیون علیه هاری در مقطع زمانی بروز بیماری:

۷-۱-۲-۱. جمعیت سگ های صاحبدار واحد اپیدمیولوژیکی که هاری در آن بروز نموده باید در کمترین زمان ممکن تحت پوشش واکسیناسیون قرار گیرند (تمامی سگ های غیر واکسینه و سگ هایی که بیشتر از ۶ ماه از زمان واکسیناسیون آنها علیه هاری گذشته است).

۷-۱-۲-۲. پوشش واکسیناسیون باید به گونه ای باشد که تا نزدیک به ۱۰۰ درصد جمعیت سگ های صاحبدار این دسته از واحدهای اپیدمیولوژیک مورد واکسیناسیون واقع شوند.

۷-۱-۲-۳. در صورت وجود جمعیت سگ های بدون صاحب موجود در پناهگاهها، لازم است این دسته از حیوانات نیز تحت پوشش واکسیناسیون قرار گیرند.

۷-۱-۲-۴. در صورت تایید آزمایشگاهی کانون هاری و یا بنا به تشخیص کمیته فنی اداره کل استان، جمعیت تک سمیان و نشخوارکنندگان در معرض خطر حیوان گزیدگی موجود در کانون باید با هماهنگی و موافقت دفتر بهداشت و مدیریت بیماری‌های دامی سازمان دامپزشکی کشور، مورد واکسیناسیون قرار گیرند.

۷-۱-۳. واکسیناسیون واحدهای اپیدمیولوژیک اطراف کانون بروز هاری:

۷-۱-۳-۱. بسته به توان عملیاتی اداره دامپزشکی شهرستان تمامی سگهای حساس (سگ های غیر واکسینه) و سگهایی که از زمان آخرین واکسیناسیون آنها علیه هاری بیش از ۶ ماه گذشته باشد، لازم است تحت پوشش واکسیناسیون علیه هاری قرار گیرند.
۷-۱-۳-۲. واحدهای اپیدمیولوژیک اطراف کانون بسته به وضعیت جغرافیایی منطقه، به واحدهایی اطلاق میگردد که تا فاصله ۳ کیلومتری کانون قرار دارند.

۷-۲. تشخیص بیماری:

۷-۲-۱. از آنجایی که در بیماری هاری علائم بالینی و کالبدگشایی اختصاصی وجود ندارد، تشخیص قطعی این بیماری صرفاً با تکیه بر تأیید آزمایشگاهی و شناسایی ویروس یا اجزاء ویروس می باشد. روش های سرولوژی بیشتر به منظور تعیین تیتراژ آنتی بادی پس از واکسیناسیون مورد استفاده قرار می گیرند.

۷-۲-۲. متداولترین روش آزمایشگاهی برای تشخیص هاری، روش فلورسنت آنتی بادی مستقیم (DFA) می باشد.

۷-۲-۳. پاسخ ارائه شده از سوی مراکز تشخیصی مورد تایید سازمان ممکن است به صورت مقدماتی (مرحله اول) و یا نهایی (مرحله دوم) اعلام گردد. چنانچه اعلام نتیجه آزمایشگاهی مثبت باشد، اداره دامپزشکی شهرستان می بایست نسبت به انجام ضوابط بهداشتی قرنطینه ای و امنیت زیستی اعلام شده در این دستورالعمل اقدام نماید. ولی در صورت نتیجه منفی اعلام شده در مرحله مقدماتی، چنانچه نیاز به آزمایشات مرحله دوم باشد، اقدامات مذکور فقط تا دریافت نتیجه منفی نهایی برقرار خواهد بود.

۷-۲-۴. انجام سایر روش‌های تشخیصی معتبر بنا به ضرورت چنانچه سازمان صلاح بداند، انجام پذیر می‌باشد.

۷-۳. نمونه برداری:

۷-۳-۱. با توجه به اینکه ویروس هاری به میزان فراوان در بخش‌هایی از ساقه مغز، بصل النخاع، قشر مغز، مخچه و تالاموس حیوان مبتلا به هاری وجود دارد. بنابراین نمونه برداری از حیوان مشکوک به منظور تایید تشخیص هاری می بایست از بافت عصبی مغز انجام شود.

۷-۳-۲. به منظور تسهیل در نمونه برداری و ارسال آن به مراکز تشخیصی مربوطه، پکیج مخصوص نمونه برداری از قبل آماده و در اختیار ادارات کل دامپزشکی استانها قرار داده شده است.

۷-۳-۳. هر پکیج نمونه برداری واجد یک پاکت پستی حباب دار ضدآب و ضد ضربه بوده که محتوای آن شامل یک پاکت پلاستیکی زیپ دار، یک عدد نی پلاستیکی نوک تیز، یک عدد بطری پلاستیکی در پیچ دار حاوی محلول ویژه نگهدارنده نمونه و مقداری پنبه که به منظور به حداقل رساندن خطر نشستن محلول نگهدارنده ویروس در اطراف بطری قرار داده شده است، می باشد.

۷-۳-۴. به منظور نمونه برداری ابتدا کانال نخاعی را از ناحیه اتصال سر به گردن باز نموده، نوک تیز نی را به درون کانال به سمت مغز هدایت نموده و پس از چندین بار حرکت جلو و عقب کردن نی در بافت مغزی، با مسدود کردن قسمت انتهایی نی (به منظور عدم تخلیه بافت موجود در نی)، آن را از کانال نخاعی بیرون کشیده و قسمت حاوی بافت عصبی را به اندازه حداکثر ۳ سانتی متر با قیچی بریده و مستقیماً داخل بطری حاوی محلول انداخته و درب آن را محکم بسته و در توده پنبه به طور مناسب قرار داده می‌شود.

۷-۳-۴-۱. تمامی ابزار و لوازم قابل استفاده مجدد همانند قیچی و ملزومات کالبد گشایی، می بایست بلافاصله گندزدایی و سایر لوازم یکبار مصرف از جمله باقیمانده نی استفاده شده، لباس کار و غیره در محل به طریق بهداشتی امحاء گردد.

۷-۳-۵. جهت نمونه برداری رعایت موارد زیر الزامی است.

۷-۳-۵-۱. فرد عامل نمونه برداری باید قبلاً علیه هاری واکسینه شده باشد و از زمان آخرین نوبت واکسیناسیون بیش از ۳ سال نگذشته باشد.

- ۷-۳-۵-۲. در هنگام نمونه برداری استفاده از وسایل حفاظت شخصی مانند دستکش، ماسک و لباس کار یکبارمصرف ضرورت دارد.
- ۷-۳-۵-۳. حصول اطمینان از وجود بافت مغز در داخل نی و انتقال آن به بطری حاوی محلول نگهدارنده، الزامی است.
- ۷-۳-۵-۴. پس از اخذ نمونه و درج اطلاعات لازم می بایست بسته مربوطه را به مرکز تشخیص هاری مورد تایید سازمان دامپزشکی ارسال نمود.
- ۷-۳-۵-۵. ارسال نمونه از زمان نمونه برداری تا زمان رسیدن نمونه به مراکز تشخیصی با رعایت کلیه شرایط و ضوابط بهداشتی و در حداقل زمان ممکن (طی ۴۸ ساعت) بایستی انجام شود.
- ۷-۳-۶. مسئولیت صحت نمونه برداری و ارسال نمونه بعهده اداره دامپزشکی شهرستان و شخص نمونه بردار می باشد.

۷-۴. قرنطینه و امنیت زیستی:

۷-۴-۱. دامهای علفخوار هارگزیده و گله درگیر با هارگزیدگی:

- ۷-۴-۱-۱. دامهای علفخوار (گاو، گوسفند، بز، شتر، اسب و غیره) چنانچه توسط حیوان مشکوک به هاری گزیده شوند در ابتدا باید جداسازی و قرنطینه آنها همراه با نظارت های مستمر لازم است صورت پذیرد.
- ۷-۴-۱-۲. در صورت تایید آزمایش هاری حیوان گزنده، معدوم نمودن دامهای گزیده شده خصوصاً دامهای غیر واکسینه، در اولویت قرار می گیرد و برای سایر دامهای موجود در گله بر حسب ضرورت و تشخیص کمیته فنی استان و هماهنگی با دفتر بهداشت و مدیریت بیماریهای دامی، واکسیناسیون متعاقب گزش (یک دز) انجام و بمدت ۴۵ روز دامداری تحت نظارت خواهد بود.
- ۷-۴-۱-۳. در صورت تایید نهایی آزمایش هاری مبنی بر هار نبودن حیوان گزنده و عدم بروز مرگ منتسب به هاری در دامهای گزیده شده (بمدت ۴۵ روز)، وضعیت دامهای گزیده شده و سایر دامهای موجود در گله به حالت عادی برمی گردد.
- ۷-۴-۱-۴. در صورت متواری شدن حیوان گزنده و عدم دسترسی به آن، دامهای گزیده شده بدون فوت وقت قرنطینه و در ۵ نوبت با فاصله های (۰-۴-۷-۱۴ و ۲۸) علیه هاری واکسینه خواهند شد و برای سایر دامهای موجود در گله بر حسب ضرورت و تشخیص کمیته فنی استان و هماهنگی با دفتر بهداشت و مدیریت بیماریهای دامی، واکسیناسیون متعاقب گزش (یک دز) انجام و بمدت ۴۵ روز دامداری تحت نظارت خواهد بود.
- ۷-۴-۱-۵. در صورت مشاهده علائم هاری در دام گزیده شده، لازم است با اطلاع و در حضور صاحب دام و یا نماینده وی، دام به روش مرگ آرام کشتار گردیده و پس از اخذ نمونه، جمع آوری اطلاعات و انجام سایر مقررات قانونی و بهداشتی و قرنطینه ای، نسبت به امحاء لاشه به طرق بهداشتی اقدام نمود. لازم بذکر است که جایگاه نگهداری، قرنطینه و معدوم سازی دام می بایست به طرق مقتضی گندزدایی شود.
- ۷-۴-۱-۶. در صورت عدم امکان حذف دامهای هارگزیده، باید نسبت به قرنطینه نمودن آن ها بشرح زیر اقدام نمود:
- ۷-۴-۱-۶-۱. اگر قبلاً علیه هاری واکسن دریافت کرده و از زمان واکسیناسیون آن بیش از طول دوره ایمنی حاصل از واکسن نگذشته باشد، مجدداً دام مذکور در ۵ نوبت با فاصله های (۰-۴-۷-۱۴ و ۲۸) علیه هاری واکسینه و به مدت ۴۵ روز در قرنطینه نگهداری شوند.
- ۷-۴-۱-۶-۲. در صورتی که واکسن دریافت نکرده باشد، در ۶ نوبت با فاصله های (۰-۴-۷-۱۴-۲۸ و ۹۰) علیه هاری واکسینه و مدت قرنطینه دام مورد نظر ۶ ماه می باشد.
- ۷-۴-۱-۷. در مدت قرنطینه، صاحبان دام های قرنطینه شده به هیچ وجه مجاز به حمل و نقل یا فروش این حیوانات نبوده و نباید دامها را از محل قرنطینه خارج و به محوطه ها، چراگاه ها و علفزارها ببرند، مگر در مواقعی که خروج آن ها توسط شبکه مجاز اعلام شود.
- ۷-۴-۱-۸. چنانچه قرنطینه دام های هارگزیده امکان پذیر نباشد و یا با تشخیص اداره دامپزشکی، نگهداری این قبیل دام ها برای کارگران دامداری خطر داشته باشد، نسبت به ذبح و یا امحاء آنها اقدام می گردد.
- ۷-۴-۱-۹. در خصوص مصرف شیر و گوشت دام های هارگزیده در مدت قرنطینه و پس از ذبح، مطابق با دستورالعمل دفتر نظارت بر بهداشت عمومی و مواد غذایی اقدام گردد.
- ۷-۴-۱-۱۰. گواهی خروج دام از قرنطینه و ورود آن بداخل گله باید توسط اداره دامپزشکی شهرستان صادر گردد.

۱۱-۴-۷. در صورتی که نزدیک شدن به دام مبتلای دارای علائم بالینی، با احتمال خطر گاز گرفتگی همراه باشد، از طریق همکاری نیروی انتظامی، نسبت به معدوم نمودن دام، اقدام گردد.

۱۲-۴-۷. کلیه اشیاء و محل‌هایی که با بزاق حیوان‌ها و یا مشکوک به هاری آلوده شده است و همچنین پس مانده خوراک حیوان باید توسط مالک یا متصدی واحد و با نظارت مستقیم اداره دامپزشکی و با توجه به وضعیت آن‌ها ضدعفونی و یا معدوم گردد.

۱۷-۴-۷. مالک و یا مالکان دام‌های هار ملزم به همکاری لازم در زمینه معدوم سازی و گندزایی می‌باشند.

۲-۴-۷. حیوان گوشتخوار هارگزیده:

۱-۴-۲-۷. در صورت گزیده شدن حیوان گوشتخوار بدون سابقه واکسیناسیون، توسط حیوان‌ها (تایید آزمایشگاهی یا شواهد بالینی) حیوان گزیده شده باید تحت نظارت دکتر دامپزشک مسئول و با روش مرگ با ترحم معدوم گردد.

۲-۴-۲-۷. اگر دسترسی به حیوان گزیده میسر نباشد، حیوان گزیده شده (بدون سابقه واکسیناسیون) بمدت دو هفته در قرنطینه انفرادی نگهداری میشود و چنانچه طی این مدت علائمی در حیوان ظاهر نگردد، حیوان مذکور علیه هاری واکسینه و بمدت ۶ ماه تحت نظر صاحبش بوده و اجازه خروج از محوطه محل نگهداری را ندارد. سپس در ماه ۵ یا در آستانه اتمام قرنطینه مجدداً علیه هاری واکسینه شود.

۳-۴-۲-۷. در مورد حیوان گوشتخوار هار گزیده (یا گزیده شده توسط حیوان مشکوک به هاری) که دارای سابقه واکسیناسیون مستند و تاریخ کمتر از یکسال می‌باشد، حیوان مجدداً علیه هاری واکسینه گردد و بمدت ۴۵ روز در قرنطینه تحت نظارت صاحب حیوان نگهداری شود.

تذکر: در طی مدت قرنطینه چنانچه علائمی از هاری در حیوان ظاهر گردد، مطابق بند ۱-۲-۴-۷ اقدام خواهد شد.

۵-۷. اقدامات قانونی در خصوص معدوم سازی دام مبتلا به هاری و نحوه پرداخت غرامت به دامداران:

۱-۵-۷. با توجه به اجباری شدن بیمه دام‌ها در برابر حوادث و بیماری‌ها از تاریخ ۱۳۹۸/۰۶/۲۷ هرگونه غرامت به دامدار توسط صندوق بیمه محصولات کشاورزی و دامی پرداخت خواهد شد و دامپزشکی ملزم به رعایت دستورالعمل بیمه اجباری می‌باشد.

۲-۵-۷. چنانچه دامدار، دام مبتلا به هاری را در وقت مقرر طبق این شیوه نامه معدوم ننماید سازمان بر اساس ماده ۱۲ " آئین نامه مبارزه با بیماری‌های دامی و جلوگیری از سرایت و انتشار آن‌ها " با موافقت وزارت جهاد کشاورزی و هماهنگی با نیروی انتظامی، دام مذکور را معدوم و در صورت تکرار تخلف وفق ماده (۶) قانون سازمان، دامدار متخلف تحت پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

۳-۵-۷. صاحب دامداری یا نماینده او موظف است در مورد ضوابط قرنطینه‌ای و شرایط بهداشتی و مدیریت دامداری الزامات دامپزشکی را رعایت و نسبت به رفع معایب و نواقص دامداری که مانع از اجرای اصول امنیت زیستی در دامداری می‌گردد، در مدت تعیین شده از طرف دامپزشکی اقدام نماید.

۶-۷. آموزش و ترویج

کسب موفقیت دستگاههای متولی بهداشت در گرو آموزش گروههای مختلف شامل مجریان برنامه، ذینفعان و افراد در معرض بیماری می‌باشد. لذا در طول اجرای برنامه باید از مناسب‌ترین شیوه‌های آموزش و ترویج از جمله کلاس‌های ترویجی، برنامه‌های رادیویی و گردهمایی‌های آموزشی برای افراد در معرض، ذینفعان و همچنین مجریان برنامه استفاده گردد.

ماده ۸. نحوه ارزیابی و نظارت

۱-۸. مراقبت مستمر بر فعالیت‌های پیشگیرانه از جمله واکسیناسیون و بازدید کانون‌های هاری لازم است همواره انجام و در سیستم ثبت گزارشات بیماری‌های دامی ثبت گردد.

۱-۸. از آنجائیکه مراقبت هاری با روش مراقبت غیر فعال آغاز می‌گردد (گزارش بروز علائم توسط اشخاص مختلف)، تداوم کار از طریق گزارش‌گیری از افراد نسبتاً آگاه (همانند دهیار، مسئولین خانه بهداشت و ...) انجام خواهد شد.

۱-۸. به منظور آگاهی یافتن از میزان تاثیر اقدامات کنترلی، لازم است ارزیابی به صورت دوره‌ای و بشرح زیر انجام شود:

- ۸-۱-۱. بازدید میدانی در راستای ارزیابی و راستی آزمایی گزارشات واکسیناتورها
- ۸-۱-۲. ارزیابی اثربخشی واکسن هاری در محدوده زمانی اعلامی توسط دفتر بهداشت و مدیریت بیماری های دامی (زمان ارزیابی و تعداد نمونه مورد نیاز توسط دفتر برای هر استان مشخص خواهد شد).